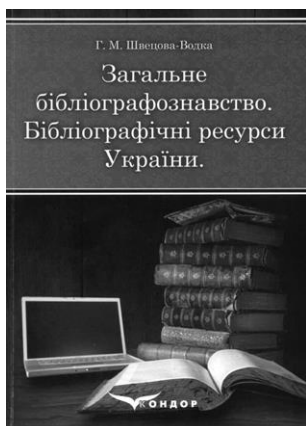

Сучасний погляд на бібліографічні ресурси України: зміни та доповнення

Швецова-Водка Г. М.
Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України : навч. посіб для студентів спец. 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" / Г. М. Швецова-Водка. — Київ : Кондор, 2017. — 219 с.

Новий навчальний посібник відомого документознавця та бібліографознавця, доктора історичних наук, професора Рівненського державного гуманітарного університету Галини Миколаївни Швецової-Водки є, за словами автора, "по суті переробленим та доповненим варіантом... навчального посібника "Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика"¹, випущеного 2000 р. На думку рецензентів, видання стало "спробою об'єднати відомості щодо сучасного стану основних видів бібліографії в нашій країні"². Основну увагу в підручнику зосереджено на характеристиці бібліографічних посібників різних видів та жанрів, що утворюють систему національних бібліографічних ресурсів.

Перше видання посібника не залишилося поза увагою бібліографознавців. У фаховій періодиці було опубліковано низку рецензій, в яких проаналізовано структуру та зміст посібника, його довідковий апарат, а також зроблено певні зауваження та пропозиції щодо усунення недоліків. Уважаємо за доцільне зосередитися саме на порівняльному аналізі цих двох видань.

На відміну від попереднього, структура нового підручника зазнала певних змін: кількість розділів збільшилася до семи завдяки виокремленню теми "Бібліотечно-каталожна бібліографія" як самостійного виду бібліографічної продукції; уточнено назви розділів відповідно до новітніх розробок у галузі бібліотечно-бібліографічної термінології (до яких долучилася й авторка підручника) та галузевих стандартів; до певних розділів додано нові параграфи; списки рекомендованої літератури наведено після кожного розділу.

Поточній державній бібліографії присвячено перший розділ посібника, в якому проаналізовано теоретичні та організаційні основи підготовки цього виду показників і роль Книжкової палати України у формуванні системи державних бібліографічних показників. Розділ доповнено новим параграфом 1.2 "Створення Книжкової палати України", у значно більшому обсязі подано матеріал про основні напрями діяльності цієї установи. Автор не обмежилася відомостями про систему державних бібліографічних показників

"Літописів", а докладно розглянула унікальні карткові та електронні каталоги, бази даних державної бібліографії, ретроспективні державні бібліографічні показники, розкрила функцію Книжкової палати як єдиної в країні установи зі здійснення статистичного обліку друкованої продукції, висвітлила науково-дослідну та науково-методичну роботу, діяльність у галузі стандартизації тощо. Параграфи 1.5—1.8 доповнено відомостями про особливості формування державних бібліографічних показників, схемами класифікації публікацій відповідно до видів видань і прикладами бібліографічних записів.

Параграф 1.9 "Облік особливих видів документів" присвячено діяльності центрів Національної системи науково-технічної інформації. Розміщено відомості про видання, що обліковують чинні та скасовані в Україні стандарти, технічні умови, нормативні документи, інформують про видані патенти на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, депоновані наукові роботи, НДР та ДКР тощо. На відміну від попереднього видання у посібник додано інформацію про електронні ресурси як локальні, так і віддаленого доступу, про що автору зауважували рецензенти.

Другий розділ у новому виданні отримав назву "Ретроспективна національна бібліографія", що відповідає загальноприйнятій міжнародній термінології. Порівняно з попереднім випуском розділ значно збільшився: окремим параграфом подано історію виникнення і розвитку цього виду бібліографії, ґрунтовно проаналізовано особливості значної кількості бібліографічних показників, як за попередні роки, так і випущених за час, що минув з виходу першого видання. До аналізу залучено показники, підготовлені провідними бібліографувальними установами України.

Інтенсифікація роботи в галузі ретроспективної національної бібліографії зумовила появу ще одного параграфа у цьому розділі. Йдеться про ретроспективні бібліографічні показники нетекстових видань. Початок національного репертуару цього виду друкованої продукції було закладено Книжковою палатою України. В 60-х роках минулого століття побачили світ ретроспективні показники "Музична література УРСР, 1917—1965" та "Образотворче мистецтво Радянської України, 1917—1966". За період з 2001 фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України підготували низку каталогів, в яких відображено образотворчі, нотні та картографічні видання, що й стали предметом розгляду в посібнику Г. Швецової-Водки.

У третьому розділі "Науково-допоміжна бібліографія" теж відбулися помітні зміни. Суттєво збільшено кількість параграфів завдяки чіткішому структуруванню матеріалу. Проаналізовано діяльність центрів науково-технічної інформації з випуску бібліографічної продукції. В основу розгляду структури національ-

¹ Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України. Київ, 2017. С. 8.

² Глазунова Л. Бібліографічні ресурси України в системі національних інформаційних ресурсів. Вісник Книжкової палати. 2002. № 1. С. 8.

ної системи НТІ покладено теоретичний підхід, що складається з двох принципів поділу системи: галузевого і територіального. Такий підхід дав змогу чітко поділити установи на універсальні центри всеукраїнського рівня, багатогалузеві центри всеукраїнського рівня, галузеві центри всеукраїнського рівня, регіональні центри НСНТІ та установи низового рівня й проілюструвати їхню діяльність за допомогою аналізу підготовлених бібліографічних покажчиків.

Четвертий розділ "Рекомендаційна бібліографія" присвячено найбільш дискусійному в бібліографознавстві останніх років виду бібліографії. Як зазначає автор, "у період зруйнування адміністративно-командної системи керівництвом суспільством почалася критика рекомендаційної бібліографії як знаряддя даної системи"³. Та попри заідеологізованість цього виду бібліографічної продукції, випущеної до 1991 р., Г. Швецова-Водка вбачає доцільним розвиток системи рекомендаційних посібників на наявних теоретичних засадах, методичних прийомах та організаційних принципах.

Найбільших змін у цьому розділі зазнав параграф 4.5 "Жанрово-типологічна структура системи рекомендаційних бібліографічних посібників". Науковець визнала доцільним подати матеріал про різні жанри і типи рекомендаційних посібників, зібраних у попередньому виданні в одному параграфі, окремими підрозділами та додала підрозділ "Електронні форми рекомендаційних бібліографічних посібників" з оглядом як суто бібліографічних покажчиків, представлених на сайтах бібліотечних установ, так і близьких до них новітніх "синтетичних" ресурсів, що популяризують книгу та читання.

П'ятий розділ доповнено параграфом "Електронні ресурси видавничо-книготорговельної бібліографії". Науковець зазначає, що "з розвитком Інтернету та електронних засобів масової інформації видавничо-книготорговельна бібліографія теж набула нових рис"⁴. У параграфі проаналізовано діяльність видавництва та інтернет-магазинів зі створення бібліографічних ресурсів як у традиційній формі бібліографічного списку, так і баз даних з можливостями пошуку видання за різними критеріями (автор, назва, тематика), перегляду обкладинки, анотації, відгуків читачів. Не оминула увагою автор й інші новітні інтернет-ресурси, що сприяють поширенню інформації про українську книгу, зокрема "Портал української книжкової індустрії", "Читомо", "Друг читача" тощо.

Питанням теорії та методики бібліотечно-каталожної бібліографії присвячено шостий розділ посібника. У першому виданні інформацію про цей вид бібліографії було вміщено у попередньому розділі на підставі спорідненості суспільного призначення видавничо-книготорговельної та бібліотечно-каталожної бібліографії як джерел масової бібліографічної інформації. Потреба введення нового розділу викликана тим, що "незважаючи на бібліографічну сутність ка-

талогізації, її результати — бібліографічні каталоги — виводилися за межі бібліографічних ресурсів"⁵.

У п'яти параграфах розділу розкрито поняття бібліотечно-каталожної бібліографії, методичні особливості підготовки посібників, проаналізовано види та систему бібліотечно-каталожних бібліографічних посібників та їхнє співвідношення з посібниками поточної державної бібліографії, науково-допоміжними та рекомендаційними покажчиками. Об'єктами аналізу стали карткові, друковані, електронні каталоги бібліотек, бібліографічні покажчики видань із фондів бібліотек. Як ілюстрацію до викладеного матеріалу використано системи каталогів і картотек найбільшої бібліотечної установи — Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та друковані бібліотечно-каталожні бібліографічні посібники, підготовлені провідними бібліотеками країни.

Зміна назви останнього розділу посібника зумовлена введенням у наукову терміносистему бібліографознавства терміна "метабібліографія". Науковець обґрунтовує використання саме цієї дефініції на позначення особливого виду бібліографічної продукції, в межах якої обліковуються бібліографічні покажчики всіх видів, замість визначень "бібліографія бібліографії" та "бібліографія другого ступеня".

Розділ помітно збільшився завдяки параграфу 7.3 "Основні джерела універсальної мета бібліографії", що поповнився інформацією про нові поточні та ретроспективні посібники, випущені бібліографувальними установами останнім часом, а також відомостями про доволі рідкісний тип метабібліографічних посібників — бібліографічний покажчик третього ступеня "Українські метабібліографічні посібники (кінець ХІХ — початок ХХІ століття)", підготовлений Національною парламентською бібліотекою України, що побачив світ 2011 р. Бази даних метабібліографії проаналізовано у новому параграфі 7.4 "Метабібліографія і електронні бібліографічні ресурси". Автор розглянула електронні бібліографічні посібники, створені Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, Харківською державною науковою бібліотекою імені В. Г. Короленка, Національною історичною бібліотекою України.

Отже, на нашу думку, мета, поставлена автором щодо відображення перетворень, які відбулися в системі бібліографічних ресурсів України з часу виходу першого видання посібника, досягнута. Завдяки чіткій структурованості та послідовності у викладенні матеріалів, актуалізованій інформації про досягнення в галузі бібліографознавства та бібліографії, новий посібник буде корисним не тільки викладачам і студентам вищих навчальних закладів бібліотечно-інформаційного профілю, а стане у пригоді й бібліографам-практикам.

*Ольга Устіннікова,
завідувач відділу наукової підготовки
державних бібліографічних покажчиків
Книжкової палати України*

Надійшла до редакції 18 квітня 2017 року

³ Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України. Київ, 2017. С. 121.

⁴ Там само. С. 166.

⁵ Там само. С. 172.